PIERWSZA ŁAWKA · ZESTAW DZIAŁOWY · JĘZYK POLSKI · KLASA 1 LO I TECHNIKUM · ZAKRES PODSTAWOWY

Dział 9. Retoryka i wypowiedź argumentacyjna

Teza, hipoteza, argument, przykład, wniosek; argumenty merytoryczne i pozamerytoryczne; kompozycja i logika wywodu; dyskusja, spór i kłótnia; streszczenie a parafraza; notatka syntetyzująca. Dziewięć kart: teoria z wzorcowymi odpowiedziami, ćwiczenia, zadania typu maturalnego, dwie kartkówki (A i B) i sprawdzian (A i B) – z kluczem i zasadami oceniania.

Karta	Temat	Zadania
1	**Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – najważniejsze wiadomości** Teoria w pigułce, wzorcowe odpowiedzi, rozgrzewka	4 zad. 11 pkt
2	**Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – ćwiczenia** Ćwiczę umiejętności z działu	7 zad. 27 pkt
3	**Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – zadania typu maturalnego** Polecenia i punktacja jak na maturze 2027	4 zad. 12 pkt
4	**Kartkówka 1: teza, argument i typy argumentów – grupa A** 15 minut · 10 pkt	4 zad. 10 pkt
5	**Kartkówka 1: teza, argument i typy argumentów – grupa B** 15 minut · 10 pkt	4 zad. 10 pkt
6	**Kartkówka 2: streszczenie, parafraza, dyskusja – grupa A** 15 minut · 8 pkt	3 zad. 8 pkt
7	**Kartkówka 2: streszczenie, parafraza, dyskusja – grupa B** 15 minut · 8 pkt	3 zad. 8 pkt
8	**Sprawdzian: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – grupa A** 45 minut · 28 pkt	6 zad. 28 pkt
9	**Sprawdzian: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – grupa B** 45 minut · 28 pkt	6 zad. 28 pkt

JAK KORZYSTAĆ Z ZESTAWU

- Karta 1 przypomina najważniejsze wiadomości z działu i pokazuje wzorcowe odpowiedzi z wyjaśnieniem – od niej warto zacząć.
- Karta 2 to ćwiczenia na tekstach, a karta 3 – zadania w formule matury 2027 (polecenia i punktacja jak w arkuszach CKE).
- Karty 4–7 to dwie kartkówki (po 15 minut), każda w grupach A i B. Karty 8–9 to sprawdzian (45 minut) w grupach A i B – te same typy zadań i ta sama punktacja, inne treści.
- Klucz na końcu zestawu zawiera odpowiedzi i zasady oceniania zadań otwartych w stylu CKE (co daje 1 pkt, a co 2 pkt).
- Osobny plik „Powtórka" zbiera najważniejsze pojęcia, lektury i konteksty, typowe błędy i test „Sprawdź się".

Materiał oryginalny. Podstawa programowa LO i technikum w brzmieniu z 2024 r. (Dz.U. 2024 poz. 1019). Wymagania: III.1.1–III.1.7, III.2.1, III.2.5–III.2.7, I.2.1–I.2.2, II.1.3. Pisownia według zasad od 1.01.2026. Do użytku własnego i pracy z własnymi uczniami.

PIERWSZA ŁAWKA

Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – najważniejsze wiadomości

Teoria w pigułce, wzorcowe odpowiedzi, rozgrzewka

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 11 pkt

PRZYPOMNIJ SOBIE

- **Teza** – zdanie oznajmujące, które wyraża stanowisko i którego chcemy dowieść (*Warto uczyć się łaciny.*). **Hipoteza** – przypuszczenie sprawdzane w toku wywodu; często ma formę pytania (*Czy warto…?*), a odpowiedź pada w zakończeniu. **Argument** – uzasadnienie tezy (odpowiada na pytanie *dlaczego?*). **Przykład** – konkret, który ilustruje argument (fakt, sytuacja, fragment lektury). **Wniosek** – to, co wynika z argumentów.
- **Argumenty merytoryczne (rzeczowe)** odnoszą się do sprawy: do faktów i danych, do logiki (przyczyna – skutek), do doświadczenia, do wiedzy specjalisty, do powszechnie uznawanych wartości. **Argumenty pozamerytoryczne** zastępują uzasadnienie naciskiem na emocje albo atakiem na osobę:

Argument pozamerytoryczny	Na czym polega	Przykład
ad personam (do osoby)	atak na osobę zamiast na jej pogląd	Nie słuchajcie go, przecież sam ma same trójе.
do litości	wzbudzanie współczucia zamiast uzasadnienia	Proszę mi zaliczyć, tyle się nacierpiałem przy tej pracy!
do niewiedzy	„nikt nie udowodnił, że nie – więc tak”	Nikt nie wykazał, że talizmany nie działają, więc działają.
groźba (do siły)	zastraszenie odbiorcy	Zagłosujcie za moim projektem, bo inaczej pożałujecie.
do autorytetu	powołanie się na kogoś niekompetentnego albo samo nazwisko zamiast racji	Ten krem jest najlepszy – poleca go znany piłkarz.

- Argument **do autorytetu** bywa rzeczowy, gdy powołujemy się na specjalistę w danej dziedzinie i przytaczamy jego racje (lekarz o zdrowiu). Staje się pozamerytoryczny, gdy „autorytet” nie zna się na sprawie albo gdy samo nazwisko ma zastąpić uzasadnienie.
- **Kompozycja wypowiedzi argumentacyjnej: wstęp** – wprowadzenie w problem, objaśnienie kluczowych pojęć, teza (albo hipoteza); **rozwinięcie** – argumenty, każdy w osobnym akapicie: zdanie główne (argument) → przykład → komentarz → wniosek cząstkowy; **zakończenie** – wniosek potwierdzający tezę, czasem apel lub pointa. Kolejność argumentów: **rosnąca** (od najsłabszego do najmocniejszego) albo **nestoriańska** (mocny – słabsze – najmocniejszy na końcu). Przemówienie: teza, argumenty, apel, pointa.

- **Konstrukcje składniowe argumentacji:** zdania przyczynowe (*ponieważ, gdyż, bo*), skutkowe (*dlatego, więc, zatem*), przyzwalające (*choć, mimo że* – przy kontrargumencie), warunkowe (*jeśli…, to…*); wyrażenia porządkujące: *po pierwsze, co więcej, przede wszystkim, na przykład, świadczy o tym, wynika z tego, podsumowując*. **Kontrargument** – racja drugiej strony, którą przytaczamy i odpieramy.
- **Logika i konsekwencja**: każdy argument musi dotyczyć tezy, a wniosek – wynikać z argumentów. Typowe błędy: **pochopne uogólnienie** (z jednego przypadku wniosek o wszystkich), **błędne koło** (tezy dowodzi się nią samą), **wniosek niewynikający z przesłanek**, **dowodzenie innej tezy** niż postawiona, **sprzeczność** między częściami wywodu.

	Dyskusja	Spór	Kłótnia
cel	wspólnie wyjaśnić problem, znaleźć najlepsze rozwiązanie	przekonać drugą stronę do swojego stanowiska	pokonać przeciwnika, dać upust emocjom
stanowiska	różne, często uzupełniające się	przeciwne	przeciwne, często niejasne
argumenty	rzeczowe	rzeczowe (w uczciwym sporze)	pozamerytoryczne: obelgi, groźby, ataki na osobę
postawa wobec rozmówcy	szacunek, słuchanie	szacunek mimo różnicy zdań	lekceważenie, przerywanie

	Streszczenie	Parafraza
co robi	przedstawia w skrócie najważniejsze treści całego tekstu	oddaje sens konkretnego fragmentu innymi słowami
długość	wyraźnie krótsze od tekstu	zwykle podobnej długości albo dłuższa (objaśnia)
zasady	własne słowa, kolejność i hierarchia myśli jak w oryginale, bez ocen i cytatów	wierność sensowi, język prostszy lub współczesny
kiedy się przydaje	notatka, referat, przypomnienie treści	objaśnianie trudnego lub dawnego tekstu, np. wiersza Krasickiego

- **Notatka syntetyzująca** (matura PP, 0–4 pkt, 60–90 wyrazów): 1) ustal stanowisko każdego autora w sprawie podanej w poleceniu; 2) znajdź, co je łączy, a co różni; 3) zacznij od zestawienia („Obaj autorzy…, ale…"), nie streszczaj tekstów po kolei; 4) pisz własnymi słowami, bez cytatów i własnych opinii; 5) policz wyrazy i sprawdź poprawność (więcej niż 2 błędy = 0 pkt za poprawność).

PRZYKŁADY Z WYJAŚNIENIEM

Przykład 1. Wskaż tezę, argument i przykład w wypowiedzi: *Warto czytać bajki Krasickiego, bo w kilku wersach uczą rozpoznawać ludzkie wady. W bajce „Szczur i kot" wystarczą cztery wersy, by ośmieszyć pychę.*

Teza: warto czytać bajki Krasickiego. Argument: w kilku wersach uczą rozpoznawać ludzkie wady (odpowiada na pytanie *dlaczego?*). Przykład: *Szczur i kot* – czterowersowa bajka o pysze (ilustruje argument).

Jak myśleć: argument jest ogólny i uzasadnia tezę; przykład jest konkretny i pokazuje, że argument jest prawdziwy. Sam przykład („w bajce szczur ginie") bez argumentu niczego nie dowodzi.

Przykład 2. Nazwij typ argumentu: *Nie słuchajcie propozycji Kasi w sprawie wycieczki – przecież ona nawet nie umie jeździć na rowerze.*

To argument **ad personam**: zamiast ocenić propozycję (dokąd, za ile, po co), mówiący atakuje osobę, która ją zgłosiła. Umiejętność jazdy na rowerze nie ma związku z wartością pomysłu.

Za co CKE daje punkt: za nazwanie typu argumentu – a w zadaniu otwartym także za wyjaśnienie, dlaczego argument nie dotyczy sprawy.

Przykład 3. Sparafrazuj wers z satyry Krasickiego *Pijaństwo*: *Zła to radość, mój bracie, po której żal chodzi*. Wyjaśnij, czym parafraza różni się od streszczenia.

Parafraza: *Nie warto cieszyć się czymś, po czym zawsze przychodzi żal.* Parafraza oddaje **cały sens** konkretnego zdania innymi słowami – nie skraca go, często objaśnia dawny język. Streszczenie przedstawia w skrócie **najważniejsze treści całego tekstu** i pomija szczegóły.

Przykład 4. Jak zacząć notatkę syntetyzującą o dwóch tekstach, z których pierwszy chwali książki papierowe, a drugi – czytniki elektroniczne?

Zacznij od zestawienia: *Obaj autorzy uważają, że czytanie jest ważne, ale różnią się w ocenie jego nośników: pierwszy…, drugi….* Potem w jednym–dwóch zdaniach podaj uzasadnienie każdego stanowiska.

Za co CKE daje punkty: za stanowisko każdego autora, za ich **zestawienie** (co łączy, co dzieli) i za spójność; osobno – za poprawność. Notatka „najpierw tekst 1, potem tekst 2" bez zestawienia traci punkt.

PIERWSZA ŁAWKA

ZADANIA

Zadanie 1. Przyporządkuj zdaniom ich funkcję w wypowiedzi. Wpisz literę: a) teza, b) argument, c) przykład, d) wniosek. ___ / 4 pkt

1. Moja siostra po roku gry na skrzypcach lepiej planuje czas nauki.	a) teza
2. Warto uczyć się gry na instrumencie.	b) argument
3. Nauka gry rozwija więc nie tylko słuch, lecz także charakter.	c) przykład
4. Regularne ćwiczenie uczy cierpliwości i systematyczności.	d) wniosek

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

Zadanie 2. Która wypowiedź zawiera argument ad personam? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych. ___ / 1 pkt

A. Twój pomysł jest zły, bo przekracza nasz budżet.

B. Twój pomysł jest zły, bo jesteś z innej klasy.

C. Twój pomysł zajmie więcej czasu, niż mamy.

D. Twój pomysł jest dobry, bo uwzględnia wszystkich.

Zadanie 3. Oceń prawdziwość zdań. Wpisz P (prawda) albo F (fałsz). ___ / 3 pkt

1. W dyskusji uczestnicy wspólnie szukają najlepszego rozwiązania.	**P**	**F**
2. W kłótni najważniejsze są rzeczowe argumenty.	**P**	**F**
3. Spór to zderzenie przeciwnych stanowisk.	**P**	**F**

Zadanie 4. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki. ___ / 3 pkt

ponieważ dlatego Choć na przykład

1. Warto oszczędzać wodę, _____ jej zasoby są ograniczone.
2. Pada deszcz, _____ mecz przeniesiono na jutro.
3. _____ plan jest ambitny, możemy go zrealizować.

Podgląd • Pierwsza Ławka

Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – ćwiczenia

KARTA 2/9

Ćwiczę umiejętności z działu

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 27 pkt

Zadanie 1. Przeczytaj tekst i wykonaj zadania.

___ / 7 pkt

Po co nam spór?

Słowo „spór" kojarzy się większości z nas źle: z podniesionym głosem, trzaśnięciem drzwiami, obrażonym milczeniem. Uczymy się więc sporów unikać – przytakujemy, żeby nie psuć atmosfery, albo zmieniamy temat. Szkoda, bo dobrze prowadzony spór jest jednym z najstarszych narzędzi, jakie ludzie wymyślili do szukania prawdy.

Już Sokrates, znany nam z dialogów Platona, nie wygłaszał gotowych prawd. Zadawał rozmówcom pytania tak długo, aż sami dostrzegali sprzeczności we własnych poglądach. Rozmówca nie wychodził z takiej rozmowy pokonany, tylko mądrzejszy – wiedział już, czego jeszcze nie wie. Cudza wątpliwość bywa dla naszego myślenia bardziej pożyteczna niż cudza zgoda.

Dobry spór ma jednak reguły. Spieramy się o poglądy, a nie o osoby. Kto zamiast odpowiedzieć na argument, wytyka przeciwnikowi wiek, wygląd czy oceny, po cichu przyznaje, że argumentów mu zabrakło. Uczciwy uczestnik sporu najpierw słucha, potem powtarza własnymi słowami stanowisko drugiej strony, a dopiero na końcu wyjaśnia, dlaczego się z nim nie zgadza. Dzięki temu obie strony wiedzą, że rozmawiają o tym samym.

Takich reguł można się nauczyć. Służą temu na przykład szkolne debaty oksfordzkie, w których jedna drużyna broni tezy, druga ją podważa, a marszałek pilnuje czasu i porządku. Zdarza się, że uczestnicy nie wybierają strony, tylko ją losują. Muszą wtedy bronić stanowiska, z którym się nie zgadzają – i często odkrywają, że racje rzadko leżą wyłącznie po jednej stronie.

Nie bójmy się więc sporów. Bójmy się raczej kłótni, w których każdy mówi, a nikt nie słucha, oraz ciszy, w której nikt nie ma odwagi powiedzieć: „Nie zgadzam się – i zaraz wyjaśnię dlaczego".

Tekst przygotowany do zestawu.

1.1. Sformułuj własnymi słowami tezę autora tekstu.

___ / 1 pkt

1.2. Wypisz dwa argumenty, którymi autor uzasadnia tezę, i podaj przykład, którym ilustruje jeden z nich.

___ / 3 pkt

1.3. Nazwij typ argumentu opisany w akapicie 3. (wytykanie przeciwnikowi wieku, wyglądu czy ocen).

___ / 1 pkt

1.4. Streść akapit 4. w jednym zdaniu. ___ / 2 pkt

Zadanie 2. Przyporządkuj wypowiedziom typ argumentu. Wpisz literę. ___ / 5 pkt

1. Jeśli nie oddasz mi zeszytu do jutra, powiem wszystkim, co o nich myślisz.	a) ad personam
2. Nikt nie udowodnił, że w starym młynie nie straszy, więc straszy.	b) do litości
3. Nie oceniajcie mojego referatu surowo – pisałem go chory, z gorączką.	c) do niewiedzy
4. Zdanie Tomka o ekologii się nie liczy, bo on jeździ skuterem.	d) groźba
5. Ta gra na pewno rozwija logiczne myślenie – mówi tak mój ulubiony aktor.	e) do autorytetu

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____ 5 ____

Zadanie 3. Przyporządkuj argumenty za tezą *Warto czytać książki* do właściwej kolumny.

___ / 6 pkt

Czytanie wzbogaca słownictwo. Kto nie czyta, ten jest po prostu leniwy.
Książka pozwala poznać cudze doświadczenia.
Wszyscy mądrzy ludzie czytają, więc ty też musisz.
Lektura ćwiczy skupienie na dłuższym tekście.
Jeśli nie przeczytasz, dostaniesz jedynkę i tyle.

merytoryczne	pozamerytoryczne

Zadanie 4. Sparafrazuj morał bajki Ignacego Krasickiego *Lis i wilk*: *Kto nikomu nie wierzył, nikt temu nie wierzy*. ___ / 1 pkt

PIERWSZA ŁAWKA

Kartkówka 1: teza, argument i typy argumentów – grupa A

KARTA 4/9

15 minut · 10 pkt

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 10 pkt

Zadanie 1. Przyporządkuj wypowiedziom typ argumentu. Wpisz literę. ___ / 4 pkt

1. Nikt nie udowodnił, że ta dieta szkodzi, więc na pewno jest zdrowa.
2. Proszę mnie nie pytać, jestem taki zmęczony po treningu!
3. Warzywa dostarczają witamin, których organizm potrzebuje każdego dnia.
4. O zdrowiu nie będzie mnie pouczał ktoś, kto je fast foody.

a) ad personam
b) do litości
c) groźba
d) do niewiedzy
e) merytoryczny (rzeczowy)

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

Zadanie 2. Które zdanie jest przykładem, a nie argumentem? Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych. ___ / 1 pkt

A. Zmiana zdania świadczy czasem o mądrości.

B. Kto nie słucha rad, traci szansę na naprawę błędu.

C. Upór może prowadzić do nieszczęścia.

D. W *Antygonie* Kreon przekonuje się o swoim błędzie za późno.

Zadanie 3. Sformułuj tezę i jeden argument z przykładem do tematu: *Czy warto uczyć się języków obcych?* ___ / 3 pkt

Zadanie 4. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki. ___ / 2 pkt

ponieważ zatem choć

1. Należy chronić lasy, _____ produkują tlen i dają schronienie zwierzętom.
2. Lasy dają schronienie zwierzętom, _____ ich wycinanie zagraża wielu gatunkom.

Podgląd • Pierwsza Ławka

Sprawdzian: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – grupa A

45 minut · 28 pkt

KARTA 8/9

Imię i nazwisko: ..... Data: ..... Wynik: ..... / 28 pkt

Zadanie 1. Przeczytaj tekst i wykonaj zadania. ___ / 7 pkt

Lekcje od dziewiątej?

Pierwsza lekcja o ósmej, a bywa, że jeszcze wcześniej – dla wielu uczniów oznacza to pobudkę przed siódmą. Uważam, że szkoły średnie powinny zaczynać zajęcia później niż dziś.

Po pierwsze, zegar biologiczny nastolatków działa inaczej niż zegar dorosłych. Lekarze od dawna zwracają uwagę, że w tym wieku później się zasypia i później budzi. Uczeń, który wstaje o świcie, siedzi na pierwszej lekcji, ale jego umysł jeszcze śpi. Co więcej, niewyspanie odbija się na nastroju i zdrowiu: łatwiej o rozdrażnienie, trudniej o skupienie.

Po drugie, wypoczęty uczeń uczy się szybciej. Lekcja, na której cała klasa jest przytomna, daje więcej niż lekcja, na której połowa walczy z sennością.

Przeciwnicy tego rozwiązania twierdzą, że zajęcia skończyłyby się później i zabrakłoby czasu na treningi i koła zainteresowań. To prawda, że plan dnia trzeba by przebudować. Ale lepiej przesunąć trening o godzinę, niż przez cały rok uczyć się w półśnie. A kto się z tym nie zgadza, ten chyba nigdy nie był nastolatkiem albo po prostu nie lubi młodzieży.

Dlatego apeluję do dyrektorów: dajmy uczniom godzinę snu więcej. Zyskają na tym wszyscy – także nauczyciele.

Tekst przygotowany do zestawu.

1.1. Oceń prawdziwość podanych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli stwierdzenie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe. ___ / 1 pkt

1. Autor uważa, że szkoły średnie powinny zaczynać lekcje później.	**P**	**F**
2. Autor nie dostrzega żadnych trudności związanych z tą zmianą.	**P**	**F**
3. Autor kończy tekst apelem.	**P**	**F**

1.2. Sformułuj własnymi słowami tezę tekstu. ___ / 1 pkt

1.3. Wskaż w akapicie 4. argument pozamerytoryczny. Nazwij jego typ i wyjaśnij, dlaczego osłabia wywód autora. ___ / 2 pkt

Podgląd • Pierwsza Ławka

CO JESZCZE JEST W ŚRODKU

Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – kartkówki, sprawdzian, powtórka – język polski, kl. 1 LO (zakres podstawowy)

Podgląd pokazał 10 z 33 stron. Pełna wersja: 33 stron A4, PDF do druku i DOCX do edycji.

- Karta 1: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – najważniejsze wiadomości – 4 zadania, 11 pkt
- Karta 2: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – ćwiczenia – 7 zadań, 27 pkt
- Karta 3: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – zadania typu maturalnego – 4 zadania, 12 pkt
- Karta 4: Kartkówka 1: teza, argument i typy argumentów – grupa A – 4 zadania, 10 pkt
- Karta 5: Kartkówka 1: teza, argument i typy argumentów – grupa B – 4 zadania, 10 pkt
- Karta 6: Kartkówka 2: streszczenie, parafraza, dyskusja – grupa A – 3 zadania, 8 pkt
- Karta 7: Kartkówka 2: streszczenie, parafraza, dyskusja – grupa B – 3 zadania, 8 pkt
- Karta 8: Sprawdzian: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – grupa A – 6 zadań, 28 pkt
- Karta 9: Sprawdzian: Retoryka i wypowiedź argumentacyjna – grupa B – 6 zadań, 28 pkt Karta 1 przypomina najważniejsze wiadomości i pokazuje wzorcowe odpowiedzi z komentarzem.

Kup pełną wersję – plik od razu na e-mail
pierwszalawka.pl/material/polski-liceum-klasa-1-dzial-09-retoryka-i-wypowiedz-argumentacyjna